

**ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟ
10^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

**ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ
ΣΤΟΝ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΟΣΜΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2-4 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2020**

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ**

Οργανωτική Επιτροπή

Πρόεδρος: Δημήτριος Ράιος, ΟΚ ΚΦ

Αντιπρόεδρος: Ελένη Χουλιάρá, ΚΠ, ΑΕ και ΛΦ, Πρόεδρος
του Τμήματος Φιλολογίας

Ταμίας: Ευάγγελος Καρακάσης, Κ ΑΕ και ΛΦ

Γραμματέας: Βασίλης Παππάς, ΕΚ ΛΦ

Μέλη: Φώτης Πολυμεράκης, ΕΚ ΛΦ

Δρ ΑΕΦ Χριστόδουλος Ζέκας, ΕΔΙΠ

Επιμέλεια

Δημήτριος Ράιος

Ελένη Χουλιάρá-Ράιου

Βασίλειος Παππάς

Φωτογραφία εξωφύλλου

Η γερόντισσα διηγείται στη θλιμμένη Χαρίτη το ‘παραμύθι’ του Έρωτα και της Ψυχής, ενώ ο μεταμορφωμένος σε όνο Λούκιος ακούει την αφήγηση με ορθάνοιχτα τα μεγάλα αυτιά του.

Σχέδιο του Δανού ζωγράφου Lorenz Frølich (1820-1908) από μια σειρά είκοσι σχεδίων εμπνευσμένων από το ίδιο ‘παραμύθι’, τα οποία φυλάσσονται σήμερα στην Εθνική και Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Στρασβούργου (BNUS)

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A. Τριτοβάθμιων Ιδρυμάτων

ΑΠΘ = Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
ΔΠΘ = Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
ΕΚΠΑ = Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΙΠ = Ιόνιο Πανεπιστήμιο
ΠΙ = Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
ΠΚ = Πανεπιστήμιο Κρήτης
ΠΚΥΠ = Πανεπιστήμιο Κύπρου
ΠΠ = Πανεπιστήμιο Πατρών
ΠΠΕΛ = Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

B. Τίτλων, ειδίκευσης και επαγγελματικού status των συμμετεχόντων

ΑΕΦ = Αρχαία Ελληνική Φιλολογία
ΑΚ = Αναπληρωτής Καθηγητής
ΑΦΕΚ = Αφυπηρετήσας Επίκουρος Καθηγητής
ΑΦΚ = Αφυπηρετήσας Καθηγητής
Δρ = Διδάκτωρ
ΕΔΒΜ = Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση (στο πλαίσιο του Προγράμματος ΕΣΠΑ “Απόκτηση Ακαδημαϊκής Διδακτικής Εμπειρίας σε Νέους Επιστήμονες κατόχους διδακτορι-κού”)
ΕΕΔΛ = Ειδικός Επιστήμων Διδασκαλίας Λατινικών
ΕΕΕ = Ειδικός Επιστήμων Έρευνας
ΕΚ = Επίκουρος Καθηγητής
Κ = Καθηγητής
ΚΦ = Κλασική Φιλολογία
ΛΦ = Λατινική Φιλολογία
ΜΔΕ = Μεταδιδάκτωρ Ερευνητής
ΟΚ = Ομότιμος Καθηγητής
Π = Παπυρολογία
ΤΘΣ = Τμήμα Θεατρικών Σπουδών
ΤΙΦ = Τμήμα Ιταλικής Φιλολογίας
ΤΚΣ & Φ = Τμήμα Κλασικών Σπουδών και Φιλοσοφίας

Η Ψυχή παραβιάζει τη συμφωνία να μην επιχειρήσει ποτέ να δει το πρόσωπο του νυχτερινού εραστή της και μ' ένα λυχνάρι πλησιάζει στο προσκεφάλι του με τρεμάμενο χέρι. Αναγνωρίζει τον Έρωτα, όμως μια σταγόνα καυτού λαδιού από το λυχνάρι ξυπνάει οδυνηρά τον Έρωτα που βλέποντας την προδοσία της Ψυχής ανοίγει τα φτερά του και χάνεται. Μάταια η Ψυχή προσπαθεί να τον συγκρατήσει (πάνω αριστερά). Πηγή: Lorenz Frølich, ό. π.

Ο Έρωτας προσπαθεί να επαναφέρει στη ζωή την Ψυχή κεντώντας την με ένα βέλος που βγάζει με το αριστερό χέρι από τη φαρέτρα του. Μπροστά από την Ψυχή διακρίνεται η πυξίδα με την 'αλοιφή ομορφιάς' που της είχε δώσει η Αφροδίτη απαγορεύοντάς της να την ανοίξει. Η Ψυχή υπέκυψε στην περιέργειά της, την άνοιξε κι αμέσως την κυρίευσε ένας 'ύπνος θανάτου'. Πηγή: Lorenz Frølich, ό. π.

1. Αθανασιάδου Γαρυφαλλιά

Δρ ΛΦ, ΕΔΒΜ – ΑΠΘ
gari.athan@gmail.com

Dei inermes: ο αφοπλισμός των Mars, Veiovis και Bacchus στο ΙΙΙ^ο βιβλίο των *Fasti*

Στο προοίμιο του ΙΙΙ^{ου} βιβλίου των *Fasti*, ο επικός θεός Άρης καλείται να αφοπλιστεί, προκειμένου να ‘χωρέσει’ στο στενό ελεγειακό πλαίσιο του ποιήματος. Η ρητή διαβεβαίωση του ποιητή προς τον πρωταγωνιστή θεό ότι ακόμα και άοπλος θα βρει κάτι να κάνει επαληθεύει την προγραμματική διάσταση του προοιμίου, που καθορίζει την παρουσία δύο ακόμα θεοτήτων στο μέσον και στο τέλος του ίδιου βιβλίου: του Veiovis, τον οποίο ο Οβίδιος επιμένει να συνδέει ετυμολογικά με τον μικρό, άοπλο Δία, και του Βάκχου, αντίστοιχα, ο οποίος θα είχε γεννηθεί άοπλος χωρίς την καταλυτική επέμβαση του κεραυνοβόλου Δία. Με την παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται: α) η συγκριτική μελέτη του αφηγηματικού πλαισίου του αφοπλισμού των τριών αυτών θεοτήτων, και β) η ανάλυση των συνεπειών του σε ειδολογικό και ποιητολογικό επίπεδο.

2. Αθανασόπουλος Παναγιώτης Χ.

Δρ ΑΕΦ, ΕΔΒΜ – ΠΙ
athanasopoulospan@yahoo.gr

Ζήνωνος Βερόνας (300-371 μ. Χ.) *De pudicitia (Tractatus I, 1)*: Αντίχριστος, impudicitia και αρχαίοι θεοί

Ο επίσκοπος Βερόνας Ζήνων (300-371 μ. Χ.), υπήρξε μία από τις σημαντικότερες προσωπικότητες του λατινόφωνου χριστιανισμού του 4^{ου} αι. Έζησε σε μια εποχή, κατά την οποία η παγανιστική θρησκεία αποτελούσε ακόμη σοβαρό κίνδυνο για τη διάδοση της χριστιανικής πίστης στη Β. Ιταλία. Στους λόγους του (οι οποίοι σώζονται υπό τον γενικό τίτλο *Tractatus*) υπάρχουν πολυάριθμες σχετικές αναφορές. Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστεί η επιχειρηματολογία του Ζήωνα εναντίον της impudicitia των αρχαίων θεών και οι αντιλήψεις του για τη σχέση της με τις ανησυχίες των Χριστιανών για την έλευση του αντιχρίστου. Έμφαση θα δοθεί στις πηγές της επιχειρηματολογίας του, ενώ θα επιχειρηθεί αποτίμηση της θέσης της στο πλαίσιο της εσχατολογικής αφενός και της αντιπαγανιστικής αφετέρου Γραμματείας του 3^{ου}-4^{ου} αι.

3. Αλέκου Στέλλα

Δρ ΛΦ, ΕΕΕ, ΤΚΣ & Φ – ΠΚΥΠ
alekou.stella@ucy.ac.cy

Ιστορικές μυθοποιήσεις και θρησκευτικές απομυθοποιήσεις στην επιστολή της Μήδειας (Οβιδίου *Ηρωίδες* 12)

Στόχος της ανακοίνωσης είναι να εξετάσει το μύθο της Μήδειας, έτσι όπως ιστοριοποιείται μέσα από τη χρήση νομικού λεξιλογίου κατά την ανάπλασή του στη δωδέκατη επιστολή του Οβιδίου. Στο κείμενο που υποτίθεται συντάσσει η ηρωίδα υπό τη μορφή ενός αυτοβιογραφικού γράμματος με παραλήπτη τον Ιάσονα, ο Οβίδιος αναθεωρεί τις διακειμενικές του μνήμες: ανακαλώντας το μοτίβο της θάλασσας και του ταξιδιού, στρέφει αρχικά το βλέμμα του αναγνώστη προς τον εκρωμαϊσμό της Αργοναυτικής ‘εισβολής στην Κολχίδα, ενώ ολοκληρώνει την εξιστόρηση του μύθου εμβολιάζοντάς τον με ένα επεισόδιο που αποτελεί Οβιδιανή επινόηση: την τελετή γάμου του Ιάσονα με την Κρέουσα. Θρησκευτικά και μυθολογικά στοιχεία ερμηνεύονται αναθεωρητικά από την επιστολογράφο που, ως Οβιδιανή συγγραφέας, αξιοποιεί τόσο τη ρητορική ευγλωττία του ποιητή όσο και τις νομικές προεκτάσεις της αφήγησης. Η εισήγηση θα επικεντρωθεί στην ιστορική διάσταση του εισαγωγικού μοτίβου και στην περιγραφή της θρησκευτικής τελετής που επισκιάζεται από τη νομική απάντηση του συγγραφέα στη λογοτεχνική παράδοση ως προς την απεικόνιση της Μήδειας. Θα επιχειρήσω να αποδείξω πως η σύμπραξη ιστορίας και μύθου καθώς και νομικής και θρησκείας στο εν λόγω κείμενο επιτρέπει στον Οβίδιο να ασκήσει συγκεκριμένα κριτική σε ένα πολιτικό καθεστώς που, όπως και στην περίπτωση της εξόριστης Μήδειας, θα τον έχει καταδικάσει σε *relegatio*.

4. Αντωνιάδης Θεόδωρος

ΕΚ ΛΦ – ΑΠΘ
thantoni@lit.auth.gr

Μεταξύ μύθου και λατρείας: η θρησκεία ως αίτιον της Ρώμης και της κοσμικής της αποστολής στο ρωμαϊκό έπος

Το θρησκευτικό και λατρευτικό υπόβαθρο της επικής ποίησης των Ρωμαίων έμεινε μέχρι πρόσφατα στο περιθώριο των ερμηνευτικών προσεγγίσεων είτε αυτές αφορούσαν τα ευάριθμα αποσπάσματα του Ναίβιου και του Έννιου, είτε την Αινειάδα του Βιργι-

λίου είτε, πολύ περισσότερο, τα έπη της εποχής των Φλαβίων. Ωστόσο, οι ποικίλες αναφορές των έργων αυτών στους ιδρυτικούς μύθους της Ρώμης (Αινείας, Αγχίσης, Ρώμος-Ρωμύλος) σε συνάρτηση με την ανάδειξη του κοσμικού της ρόλου συνιστούν (συχνά ακόμα και διά της απουσίας τους) έναν υπαινικτικό δείκτη της θρησκευτικής και λατρευτικής παράδοσης των Ρωμαίων που πιθανότατα υπέθαλψε και καλλιέργησε τις συνθήκες γενέσεως και παραγωγής του ρωμαϊκού έπους. Ταυτόχρονα αναδεικνύουν τη δυναμική της αλληλεπίδρασης μεταξύ μυθολογίας και θρησκείας, που έλαβε διάφορες μορφές και αποτυπώσεις στη λογοτεχνία και τον ρωμαϊκό κόσμο ενγένη πριν από την καταλυτική επίδραση αρχικά της φιλοσοφίας και στη συνέχεια του Χριστιανισμού.

5. Βαϊόπουλος Βάιος

Καθηγητής ΛΦ – ΠΙ

vvaiop@ioinio.gr

Λέανδρος και Ηρώ στον Οβίδιο: ένας προ-ρομαντικός ‘ίσος έρωτας’ ή ένας αγώνας ταχύτητας;

Η ανακοίνωση εστιάζει στην περσόνα του Λέανδρου και εξετάζει ενδεικτικά θέματα που αποκαλύπτουν τη διαμόρφωση ενός λογοτεχνικού χαρακτήρα, όταν τοποθετείται σε ελεγειακό περιβάλλον. Ασχολείται ειδικά με το ζήτημα της αδράνειας και ακινησίας που επιφέρει η ελεγειακή ένταξη του Λέανδρου και τον τρόπο, με τον οποίο σταδιακά η κατάσταση αυτή υπονομεύεται από τον ποιητή και τον επιστολογράφο. Στο τέλος της επιστολής ο αναγνώστης είναι πεπεισμένος ότι ο ηρωϊδικός Λέανδρος θα γίνει ο γνωστός από τη μυθολογική παράδοση Λέανδρος, που θα βρει τον θάνατο κολυμπώντας στον φουρτουνιασμένο Ελλήσποντο.

6. Γαβριελάτος Ανδρέας

Teaching Fellow, University of Reading

a.gavrielatos@reading.ac.uk

Urentis oculos inhibere (Πέρσ. ΙΙ, 34): θρησκεία και προκατάληψη στη Ρωμαϊκή σάτιρα

Στο πλαίσιο της κοινωνικής κριτικής οι Ρωμαίοι σατιρικοί ασχολούνται και με τη σχέση των συμπολιτών τους με τη θρησκεία. Κοινό θέμα αποτελεί η υποκριτική αντιμετώπιση της θρησκείας, που περιορίζεται στην προκατάληψη, ώστε οι αναφορές σε αυτήν να γίνονται έμμεση μομφή σε πρακτικές που έχουν τη ρίζα τους στη

θρησκοληψία και την τυπολατρία. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Ρωμαίοι κρίνονται εξίσου για την επιρρέpeιά τους στον ενστερνισμό δεισιδαιμονιών ακόμα και ξενόφερτων θρησκειών, όπως του Ιουδαϊσμού ο οποίος γίνεται συχνός στόχος. Η τυπική προσκόλληση στις προκαταλήψεις ως εκδήλωση θρησκευτικής ευλάβειας παρουσιάζεται ως μέσο συγκάλυψης της κοινωνικής αλλοτρίωσης, το οποίο συνάδει με τον σατιρικό 'τόπο' της αντιθετικής σχέσης προσχήματος και περιεχομένου. Η σχέση των Ρωμαίων με τη θρησκεία κατακρίνεται ως μια ακόμη επικάλυψη επιλήψιμης συμπεριφοράς.

Η σατιρική αντιμετώπιση αυτής της κοινωνικής στάσης εντοπίζεται στον Οράτιο (*Ser.* II, 3), αλλά είναι στον Πέρσιο (*Sat.* II, 5) και αργότερα στον Γιουβενάλη (*Sat.* II, 4, 6, 14, 15) που χαίρει πια σταθερής θέσης ως μοτίβου. Για την σατιρική τους προσέγγιση οι ποιητές επιστρατεύουν τα οικεία μέσα του 'γκροτέσκο', της καρικατούρας και της παρωδίας, επιβεβαιώνοντας έτσι το θέμα της προκατάληψης ως βασικό και σταθερό αντικείμενο της Ρωμαϊκής σάτιρας.

Η εμφάνιση της θρησκείας στη σάτιρα έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον μελέτης στο παρελθόν με επίκεντρο καθέναν από τους παραπάνω σατιρικούς, αλλά αυτή είναι η πρώτη φορά που θα μελετηθεί συγκεντρωτικά. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η αντιμετώπιση της θρησκευτικής προκατάληψης ως βασικό θέμα της Ρωμαϊκής σάτιρας με τα μέσα και τους όρους που το σατιρικό είδος επιβάλλει.

7. Γκαράνη Μυρτώ

ΕΚ ΛΦ – ΕΚΠΑ

mgarani@phil.uoa.gr

Τι(ς) πταίει για το τέλος του κόσμου; (Σενέκα *Naturales Quaestiones* III, 27-30)

Η πραγματεία του Σενέκα *Naturales Quaestiones* αποτελεί την πληρέστερη ανάλυση της Στωϊκής φυσικής φιλοσοφίας που διαθέτουμε. Η πραγματεία συνδυάζει τη φυσική φιλοσοφία με την ηθική, υπογραμμίζοντας τη σχέση Θεού και ανθρώπου. Η ομιλία μου επικεντρώνεται στο IIIο βιβλίο των *NQ*, στο οποίο ο Σενέκας διερευνά τη φύση και τις αιτίες των επίγειων και υπόγειων υδάτων και το οποίο θεωρώ ότι ο Σενέκας δομεί ως μία διακειμενική απάντηση στις *Μεταμορφώσεις* του Οβιδίου, τις οποίες προσλαμβάνει ως αναπόσπαστο μέρος της φυσικής φιλοσοφικής επικής ποίησης. Πιο συγκεκριμένα, θα εστιάσω στο τελευταίο κομμάτι του IIIου βιβλίου.

ου, στο οποίο ο Σενέκας υποστηρίζει ότι μια εσχατολογική πλημμύρα θα οδηγήσει τον κόσμο μας στην ολοκληρωτική καταστροφή, προκειμένου ο κόσμος μας να γεννηθεί εκ νέου. Στο χωρίο αυτό, η παρουσία του Οβιδίου είναι ιδιαιτέρως έντονη, καθώς ο Σενέκας αντλεί πέντε παραθέματα τόσο από την οβιδιανή αφήγηση του κατακλυσμού (*Μετ.* I, 262-312), όσο και από τον οβιδιανό μύθο του Φαέθοντα και την εκπύρωση (*Μετ.* I, 747-II, 400). Στη συζήτηση μου θα εξετάσω τον τρόπο, με τον οποίο θεωρώ ότι οι διακειμενικές αναφορές του Σενέκα στις *Μεταμορφώσεις* του Οβιδίου φωτίζουν αυτό που οι μελετητές επισημαίνουν ως καινοτόμο φιλοσοφική ιδέα, δηλαδή τη συνύπαρξη φυσικού νόμου και θεϊκής τιμωρίας. Στο Ιο μέρος, θα επικεντρωθώ στην ιατρική εικονοποιία, την οποία κατά τη γνώμη μου ο Σενέκας χρησιμοποιεί ως βάση, προκειμένου να απαντήσει στο αντίστοιχο οβιδιανό μεταφορικό σύστημα, αντικρούοντας όμως τις υποκείμενες οβιδιανές ιδέες. Όπως θα δούμε, και αυτή τη φορά – όπως και σε άλλα σημεία των *NQ* – ο Σενέκας καταφεύγει σε διακειμενικό διάλογο με τον λοιμό τόσο του Λουκρητίου, όσο και του Βεργιλίου στα *Γεωργικά* του.

8. Δημητριάδη-Κωνσταντινίδη Σωτηρούλα

ΑΦΚ ΑΕΦ – ΠΙ

sotconst@uoi.gr

Άρτεμις Όρθια: το έθιμο της διαμαστίγωσης στη ρωμαϊκή εποχή

Η λατρεία της Άρτεμις Όρθιας αποτελεί μία από τις πιο περίεργες και πολυσυζητημένες λατρείες του αρχαίου ελληνικού κόσμου, κυρίως εξαιτίας του εθίμου της διαμαστίγωσης των Σπαρτιατών εφήβων στον βωμό της θεάς. Στο ιερό της, στη δυτική όχθη του ποταμού Ευρώτα, οι νέοι της Σπάρτης υποβάλλονταν σε διάφορες δοκιμασίες μνητικού κυρίως χαρακτήρα. Η πλέον γνωστή είναι η δοκιμασία της διαμαστίγωσης, ενός αγώνα καρτερίας στο πλαίσιο μιας διαβατήριας τελετής, της οποίας οι αρχαίες πηγές ανάγουν τις αρχές στην τελετουργική ανθρωποθυσία με βάση σχετικούς αιτιολογικούς μύθους. Στα ρωμαϊκά χρόνια το έθιμο αυτό εξελίχθηκε σε έναν αγώνα επιβίωσης, καθώς οι Σπαρτιάτες έφηβοι υποβάλλονταν σε άγριο μαστίγωμα, το οποίο μπορούσε να τους οδηγήσει ακόμη και στο θάνατο. Η αναβίωση του εθίμου, στο πλαίσιο της ‘Λυκούργειας αναγέννησης’, συνδέεται με την ανοικοδόμηση του ναού και του βωμού της Άρτεμις Όρθιας, καθώς και την ίδρυση ενός επιβλητικού ρωμαϊκού αμφιθεάτρου εντός του ιερού χώρου, όπου

συνέρρει πλήθος κόσμου, για να παρακολουθήσει τις ιδιότυπες τελετές προς τιμήν της θεάς και κυρίως την τελετουργική μαστίγωση των εφήβων. Στην ανακοίνωσή μας εξετάζουμε την εξέλιξη του εθίμου από τον αρχικό αιτιολογικό μύθο, ο οποίος συνδέεται με τελετουργική ανθρωποθυσία (Παυσανίας Γ', 16, 7-11), σε ένα θέαμα καρτερίας με δραματικές διαστάσεις κατά τη ρωμαϊκή εποχή, σύμφωνα με ορισμένες πηγές. Μπορεί να υποχώρησε σε μεγάλο βαθμό ο μυητικός και θρησκευτικός του χαρακτήρας, ωστόσο παρέμεινε το αρχικό μυθολογικό υπόβαθρο της ανθρώπινης θυσίας 'στον βωμό της αντοχής'.

9. Δημοπούλου Ρουμίνη

ΕΚ ΛΦ – ΤΙΦ ΕΚΠΑ

roudim@ill.uoa.gr

Η Σελήνη (Luna) με το βλέμμα του Giovanni Boccaccio στην *Genealogia deorum gentilium*

Ο Giovanni Boccaccio στο λατινικό εγκυκλοπαιδικό του έργο με τίτλο *Genealogia deorum gentilium* αποτυπώνει την μυθολογική παράδοση του αρχαιοελληνικού και ρωμαϊκού κόσμου, εμπλουτισμένη με τις αναγνώσεις των μεσαιωνικών και συγχρόνων του μυθογράφων και συγκροτεί το δικό του γενεαλογικό δένδρο, με την καταγραφή μυθικών όντων, θεοτήτων, ηρώων και προσωποποιημένων γεωφυσικών φαινομένων.

Στο κεφάλαιο XVI του IVου βιβλίου, με τίτλο *De Luna Yperionis filia*, μεταφέρει ποικίλες εκδοχές του μύθου της Σελήνης, όπως απαντούν στην λατινική λογοτεχνία, από τον Άκκιο έως και τον Τιμόθεο. Η παρούσα εργασία εστιάζει στην προσέγγιση της θεϊκής διάστασης της Σελήνης και την πρόσληψη των πηγών από τον Βοκκάκιο και μελετά την εκδοχή της δικής του ιστορικής-ορθολογικής ερμηνευτικής προσέγγισης.

10. Ελευθερίου Δήμητρα

Δρ ΛΦ, ΕΔΒΜ – ΠΙ

Dimitraeleftheriou3@gmail.com

Μυθογραφική προσέγγιση της παρουσίας του Ηρακλή στην Ιταλία

Η λατινική μυθολογία και μυθογραφία στηρίχτηκε εν πολλοίς σε ελληνικά πρότυπα. Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι η μελέτη της εμφάνισης του Ηρακλή εκτός ελλαδικού χώρου (Ηρακλής και

Γηρυόνης), μέσα από τη συνεξέταση αποσπασμάτων της ελληνικής και λατινικής μυθογραφίας. Η εξέταση των διαφορετικών εκδοχών, έτσι όπως αυτές προκύπτουν από τις γραπτές παραδόσεις των κειμένων, στοχεύει αφενός στην ανάδειξη της αλληλεξάρτησης μεταξύ τους και αφετέρου στη σημαντική επιρροή που άσκησε η ελληνική εκδοχή του μύθου στην αναδημιουργία του λατινικού. Θα παρουσιαστούν τα λογοτεχνικά πρότυπα του μύθου (Στησίχορος, Φερεκύδης, Πίνδαρος κ. α.), ενώ για την αναπροσαρμογή του θα χρησιμοποιηθούν μυθογραφικές πηγές της ελληνιστικής εποχής (Απολλόδωρος, Διόδωρος, Παλαίφατος) καθώς και λατινικές εκδόχες (Βιργίλιος). Επίσης θα γίνει μνεία λατινόγλωσσων μυθογραφικών έργων της ύστερης αρχαιότητας (Φουλγέντιος) και του Μεσαίωνα (Μυθογράφος του Βατικανού). Καταληκτικά θα εξεταστεί ο τρόπος, με τον οποίο η ανάπλαση των πηγών-πρότυπων οδηγεί σταδιακά στη δημιουργία νέων προσεγγίσεων, οι οποίες ερμηνεύονται μέσα σε διαφορετικά πολιτιστικά και λογοτεχνικά συμφραζόμενα.

11. Καλλέργη Ανθοφίλη

Δρ ΛΦ, ΕΔΒΜ – ΠΙ

kallan@hotmail.gr

“Olim rusticus urbanum murem mus paupere fertur accepisse cavo ...”: ο μύθος των ποντικιών στη *Σάτιρα* II, 6 και τις *Επιστολές* του Οράτιου (I, 10· I, 14 και I, 16).

Στόχος της παρουσίασης είναι να προβάλει τον τρόπο, με τον οποίο ο Οράτιος επεξεργάζεται εκ νέου στις *Επιστολές* του τον μύθο των ποντικιών, τον οποίο χρησιμοποίησε για πρώτη φορά στη *Σάτιρα* II, 6, με στόχο να του δώσει πλέον μία ακόμα περισσότερο φιλοσοφική χροιά. Έμμεσα φαίνεται στη *Σάτιρα* II, 6 η διαφορά του τρυφηλού και παραδομένου στις υλικές απολαύσεις ποντικιού της πόλης που ζει μια ηδονική, αλλά επικίνδυνη ζωή (Οράτιος στη Ρώμη), σε σχέση με το αντίστοιχο της υπαίθρου, του οποίου η λιτή ζωή του εξασφαλίζει την επικούρεια αταραξία (Οράτιος στη Σαβίνη). Εξετάζοντας τις *Επιστολές* I, 10, I, 14 και I, 16, γίνεται φανερό πως το μοτίβο της εξοχής είναι κυρίαρχο και στη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή, αφού ο ποιητής γράφει από την εξοχή (I, 10), απρόθυμα πηγαίνει στην πόλη (I, 14), ενώ περιγράφει επιπλέον τις φυσικές ομορφιές, καθώς και τα αγαθά που του προσφέρει η Σαβίνη (I, 16). Αναδεικνύεται ωστόσο εδώ η ύπαιθρος ως ένα δια-

χρονικό σύμβολο το οποίο δεν αφορά πια μόνο το ατομικό-ποιητικό όφελος του δημιουργού (*Σάτιρες*), αλλά και κάθε ανθρώπου ο οποίος θέλει να ζήσει ευτυχισμένα και να αγγίξει την ευδαιμονία.

12. Κοντονάσιος Παναγιώτης

ΜΔΕ ΛΦ – ΠΙ

panagioteskontonasios75@yahoo.gr

Η πολιτική σημασία της θρησκείας στις *contiones* του Κικέρωνα

Έχει υποστηριχθεί ότι ο Κικέρων στις δημηγορίες του (*contiones*) επιχειρεί μέσω της επίκλησης γενικά του θείου να εντυπωσιάσει το λαϊκό του ακροατήριο σε βάρος της λογικής επιχειρηματολογίας, ενώ στους συγκλητικούς του λόγους (*sententiae senatoriae*) κάνει ακριβώς το αντίθετο.

Στην παρούσα εργασία θα προσπαθήσουμε να ανατρέψουμε την παραπάνω θέση, αποδεικνύοντας ότι άλλη είναι η σημασία και η λειτουργία της επίκλησης του θείου στις κικερώνειες δημηγορίες. Πιο συγκεκριμένα, ο Κικέρων, επικαλούμενος τη ρωμαϊκή θρησκεία ενώπιον του *populus Romanus*, ενός κατά βάση αλλά όχι αποκλειστικά λαϊκού ακροατηρίου, αποσκοπεί στο να αναδείξει τη σπουδαία πολιτική σημασία της στη λειτουργία της *res publica* συνολικά. Υπό αυτό το πρίσμα το θείο συνδέεται με τα βασικά πολιτικά χαρακτηριστικά της ελεύθερης πολιτείας, δηλαδή την εκλογή των αξιωματούχων (πολιτικών και θρησκευτικών) από τον λαό και την ανάγκη για συνετή και αξιοπρεπή συμπεριφορά εκ μέρους τους από την στιγμή της εκλογής τους· την ιερότητα των δημοσίων τόπων, όπως προκύπτει από τις θρησκευτικές τελετές που λαμβάνουν χώρα εκεί καθώς και από τα αγάλματα των θεών που τους κοσμούν και συνακόλουθα των θεσμών· την παρέμβαση του θείου στα πολιτικά πράγματα μέσω ‘σημαδίων’ αλλά και προσώπων που επιδεικνύουν σε μια κομβικής σημασίας περίπτωση πρωτοφανώς αποτελεσματική θεσμική συμπεριφορά· τη σύνδεση του έργου όλων των γενεών των Ρωμαίων, ζώντων και μη· τη θεϊκή εύνοια για τον ρόλο της Ρώμης στο ιστορικό γίνεσθαι και τέλος την προσωπική ευσέβεια του Ρωμαίου πολίτη και φυσικά του ίδιου του Κικέρωνα.

Επομένως η επίκληση του θείου στις κικερώνειες δημηγορίες λειτουργεί τελικά προς την κατεύθυνση της επίτευξης του μέγιστου δυνατού πολιτικού *consensus* για την ακολουθητέα πολιτική, χωρίς να ανατρέπεται η πρωτοκαθεδρία της λογικής επιχειρηματολογίας

(argumentatio), όπως εξάλλου συμβαίνει και στους συγκλητικούς λόγους του μεγάλου ρήτορα.

13. Κυριακίδης Στρατής

ΟΚ ΛΦ – ΑΠΘ

skyr@otenet.gr

Από την αταξία στην τάξη: το χάος στον Οβίδιο και Μανίλιο

Η έννοια του χάους, ως μιας περιόδου πριν από τη δημιουργία του κόσμου, ξεκινά την ιστορία της στην ελληνική λογοτεχνική παράδοση με το έργο του Ησιόδου *Θεογονία*, όπου το χάος βρίσκεται στην αρχή της δημιουργίας. Το χάος που προϋπήρχε της δημιουργίας του κόσμου (*Θεογ.* 116), εθεωρείτο ότι ταυτίζεται με μία περίοδο αταξίας, πράγμα που αποδεικνύει ο τρόπος που οι αρχαίοι το ετυμολόγησαν από το ρήμα *χάσκω*. Τη σημασία αυτή τη συναντούμε σε όλη σχεδόν την ελληνορωμαϊκή λογοτεχνική παράδοση. Στην ανακοίνωσή μου θα εξετάσω πώς τα κείμενα του Οβιδίου και του Μανιλίου προσεγγίζουν αυτήν την έννοια, πού συγκλίνουν και πού διαφοροποιούνται, καθώς ο Μανίλιος συνθέτει τα *Αστρονομικά* του έχοντας σταθερά υπόψη του το έργο του Οβιδίου.

14. Lipka Michael

ΑΚ ΚΦ – ΠΠ

lipka@upatras.gr

Θεία επιφάνεια στον Πλάτο

Θεοί εμφανίζονται στην σκηνή του Πλάτου σε πολλές κωμωδίες, ιδιαίτερα στην αρχή ως προλογικές θεότητες. Η εισήγηση θα θέσει τα εξής τρία ζητήματα: α. Κατά πόσον τέτοιες (προλογικές και μη) επιφανειακές θεότητες είναι εφευρήματα του Πλάτου ή τί οφείλουν σε Ελληνικά πρότυπα ιδιαίτερα – αλλά όχι μόνο – της Νέας Κωμωδίας; β. Πώς συνδέονται αυτές οι θεότητες με την πλοκή της κωμωδίας; γ. Τι σχέση έχουν με τη Ρωμαϊκή / Αρχαία Ελληνική θρησκεία; Εκτός από υλικό της Λατινικής κωμωδίας η εισήγηση θα χρησιμοποιήσει παραδείγματα από την Αρχαία και Νέα Κωμωδία καθώς και από τον Ευριπίδη.

15. Μαντζίλας Δημήτριος

ΜΔΕ ΛΦ – ΠΠΕΛ.

dmantzilas@yahoo.gr

Flamines Minores: γρίφος για ‘δυνατούς λύτες’

Ο όρος ‘Φλάμινες’ ή ‘Φλαμέντες’ (flamen), αβέβαιης ετυμολογίας, αναφέρεται στους ιερείς, καθένας από τους οποίους ήταν επιφορτισμένος με τη λατρεία μιας συγκεκριμένης ρωμαϊκής θεότητας. Χωρίζονταν στους Flamines Miores, οι οποίοι επέβλεπαν τις τελετές των θεοτήτων της αρχαϊκής τριάδας (Dialis, Martialis, Quirinalis), και τους Flamines Minores, υπεύθυνους για δώδεκα επιπλέον οντότητες. Όλες ανάγονται στην αρχαϊκή ρωμαϊκή θρησκεία, έχαιραν δημόσιας λατρείας και τουλάχιστον μίας επίσημης εορτής, ενώ παράλληλα σχετίζονταν είτε με τη βλάστηση και τη γονιμότητα είτε με κάποια τοποθεσία. Έχουν φτάσει έως τις μέρες μας τα ονόματα των δέκα εξ αυτών (Carmentalis, Cerialis, Falacer, Floralis, Furrinalis, Palatualis, Pomonalis, Portunalis, Volcanalis, Voltornalis). Ακολουθώντας έναν νέο τρόπο προσέγγισης και λαμβάνοντας υπόψη τα κοινά τους χαρακτηριστικά, θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τις υπόλοιπες δύο, οι οποίες απολάμβαναν τις – σχεδόν αποκλειστικές – υπηρεσίες ενός flamen.

16. Μιχαλόπουλος Ανδρέας Ν.

Κ ΛΦ – ΕΚΠΑ

amichalop@phil.uoa.gr

Εκτός τόπου και χρόνου (;): η θεά Ceres στην ερωτική ποίηση της Αυγούστειας περιόδου

Η Ceres, το ρωμαϊκό αντίστοιχο της θεάς Δήμητρας, ήταν, ως γνωστόν, θεά της αγροτικής καλλιέργειας, της σοδειάς, της γονιμότητας της γης και των οικογενειακών σχέσεων. Χάρη σε αυτές τις ιδιότητές της και δεδομένης της στενής σχέσης των Ρωμαίων με τη γη, η Ceres κατείχε εξέχουσα θέση στο ρωμαϊκό πάνθεον ως μία από τους δώδεκα Dii Consentes. Μολονότι η Ceres δεν ανήκει στη χορεία των θεών που σχετίζονται κατ’ εξοχήν με ερωτικά θέματα, όπως πρωτίστως (αλλά όχι αποκλειστικά) η Venus και ο Amor, ωστόσο εμφανίζεται και αυτή στην ερωτική ποίηση της Αυγούστειας περιόδου. Σε αυτό το άρθρο θα επιχειρήσω να μελετήσω τη φαινομενικά ασύμβατη παρουσία της Ceres σε ελεγειακά-ερωτικά

συμφραζόμενα, με ιδιαίτερη έμφαση στην ελεγεία III, 10 των *Amores* του Οβιδίου.

17. Μιχαλόπουλος Χαρίλαος Ν.

ΕΚ ΛΦ – ΔΠΘ

chmichal@helit.duth.gr

Πριαπικά αγάλματα στη λατινική λογοτεχνία: μεταξύ αγαλματικής στατικότητας και λογοτεχνικού πειραματισμού

Ο Πρίαπος, θεός-προστάτης των κήπων και των χωραφιών, αποτελεί μια δευτερεύουσα αγροτική θεότητα. Δίχως ξεχωριστή θέση στο ρωμαϊκό πάνθεο ή στο ρωμαϊκό τελετουργικό τυπικό και χωρίς δικό του ιερατείο, έχει ωστόσο μια διόλου αμελητέα, πολύμορφη και σταθερή παρουσία στη λατινική λογοτεχνία διαχρονικά (από τον Λούκιο Αφράνιο των δημοκρατικών χρόνων ως τον Προυδέντιο της Ύστερης Αρχαιότητας).

Στόχο της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη λογοτεχνικών αναφορών στον Πρίαπο ως άγαλμα ή ως φιγούρα με αγαλματικά χαρακτηριστικά. Πιο συγκεκριμένα θα διερευνηθούν ζητήματα, όπως η διερεύνηση αγαλματικών δεικτών (σιωπή, ακινησία, ομοιότητα, ψευδαίσθηση κ. ά.), η διάδραση με το άγαλμα του θεού ως πεδίο ανταγωνισμού δύναμης, γλώσσας, φύλου, ιδεολογίας κ. ά., το άγαλμα ως λογοτεχνικό μοτίβο, το άγαλμα ως μεταφορά ποιητολογικού/καλλιτεχνικού ανα-στοχασμού, η διαφοροποιημένη λειτουργία του αγάλματος ανάλογα με το υλικό κατασκευής (ξύλο, πέτρα, μάρμαρο κ. ά.), την τοποθεσία (έξω, μέσα, πόλη, αγρός), την τυπολογία (αναθήματα, λατρευτικά αγάλματα κ. ά.).

18. Νικήτας Ζ. Δημήτριος

ΟΚ ΛΦ – ΑΠΘ

dnikitas@lit.auth.gr

Μια χριστιανική μυθιστορηματική αλληγορία: Ιλαρίου Πικταβίνου *Epistula ad filiam Abram*

Η επιστολή του Ιλαρίου προς την κόρη του Άβρα, της οποίας η γνησιότητα ως τώρα αμφισβητούνταν, αποτελεί γνήσιο έργο του ιεράρχη του Πουατιέ. Με αυτήν ο Ιάριος αποσκοπεί να στρέψει με ελκυστικό τρόπο την κόρη του προς τον παρθενικό βίο. Προς τούτο διαμορφώνει μια χριστιανική αλληγορική μυθιστορία με πυρήνα το ζεύγος ‘θαυμαστή εσθήτα – πολύτιμος μαργαρίτης’, το οποίο

κυριαρχούσε σε χριστιανικά μυθιστορήματα της Ανατολής, όπου βρέθηκε ο ίδιος κατά τη διάρκεια της εξορίας του. Η επιστολή συνδυάζει την απλότητα και αφέλεια ενός μυθιστορήματος με την υψηλή αλληγορία και την αμεσότητα της επιστολής με τη λογοτεχνική περιπλοκότητα. Με αυτό το, ως τώρα παραμελημένο, κείμενο ο Ιάριος, ο *ευρετής* της δυτικής χριστιανικής υμνογραφίας, αποδεικνύεται και καλλιτέχνης ενός καινοφανούς ειδολογικού συνδυασμού: της επιστολικής μυθιστορηματικής αλληγορίας.

19. Ντεληγιάννης Ιωάννης

ΕΚ ΛΦ – ΔΠΘ

inteligi@helit.duth.gr

... a fabulis ad facta veniamus: κριτική προσέγγιση της ρωμαϊκής μυθολογίας και μυθολογικής θρησκείας από τον Κικέρωνα στους πολιτικούς διαλόγους του

Μολονότι η πίστη του Κικέρωνα προς τη ρωμαϊκή θρησκεία είναι έκδηλη στους πολιτικούς διαλόγους του *De re publica* και *De legibus*, καθώς τη θεωρεί έναν από τους στυλοβάτες της ρωμαϊκής πολιτείας και παράγοντα για την εύρυθμη λειτουργία της, δεν διστάζει να προσεγγίσει κριτικά την άκριτη πίστη στη ρωμαϊκή μυθολογία και τη μυθολογική θρησκεία. Αποσιωπά πολλά μυθολογικά στοιχεία του ιδρυτικού μύθου της Ρώμης, αμφισβητεί τη θεοποίηση του Ρωμύλου συνδέοντάς τη με την περί της ψυχής θεωρία του, και ανατρέπει μύθους και παγιωμένες παραδόσεις για τους βασιλείς της Ρώμης. Ακόμη και για παραδόσεις που βρίσκονται στο μεταίχμιο μεταξύ μύθου και ιστορίας, επιλέγει να δώσει μία ορθολογική ερμηνεία τους και να τις εντάξει στην εν γένει φύση του ανθρώπου. Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η αντιμετώπιση πτυχών της ρωμαϊκής θρησκείας που άπτονται της μυθολογίας: θεοί, θεοποιημένοι ήρωες και αρετές που ανήκουν παραδοσιακά στη ρωμαϊκή μυθολογική θρησκεία δεν παραβλέπονται, αλλά αντιμετωπίζονται κριτικά και εντάσσονται στην προσπάθεια του Κικέρωνα για τήρηση της πατρώας θρησκείας και επιβολή μιας συμπεριφοράς των πολιτών που θα συνάδει με τις αξίες και τις αρχές της πολιτείας.

20. Παπαδημητρίου Αθανάσιος

Δρ ΛΦ, ΑΜΕ – ΑΠΘ

atrapadi@lit.auth.gr

Η Ίσις στις *Μεταμορφώσεις* του Απουλήιου: μύθος, θρησκεία, λογοτεχνία

Η θεά Ίσις, η αδιαμφισβήτητη βασίλισσα (regina) του ΧΙου βιβλίου των *Μεταμορφώσεων* του Απουλήιου, σώζει τον πρωταγωνιστή του μυθιστορήματος Λούκιο από τις ταλαιπωρίες του. Η επιβλητική της εμφάνιση, τα θεϊκά λόγια της, η άμεση και σωτήρια επέμβασή της σκιαγραφούν το πορτρέτο της παντοδύναμης θεάς, προσηνούς και φιλεύσπλαχνης για τους θνητούς πιστούς της, όπως στερεότυπα παρουσιάζεται η Ίσις στις σωζόμενες αρεταλογίες, αλλά και στην πραγματεία του Πλουτάρχου *Περί Ίσιδος και Οσίριδος*, όπου εκτίθεται αναλυτικά ο μύθος του θεϊκού ζεύγους. Από την άλλη, η μύηση του Λούκιου στα μυστήρια της θεάς αρχικά, και του Οσίριδος στη συνέχεια, θεωρήθηκε πως αποτελεί μια καταγραφή του ισιακού θρησκευτικού τελετουργικού στην εποχή του Απουλήιου.

Η εισήγησή μου εστιάζει στη λογοτεχνική μεταγραφή των παραπάνω στοιχείων. Η Ίσις αποτελεί την κορυφαία γυναικεία μορφή στο μυθιστόρημα του Απουλήιου, στο μεγαλείο της οποίας εκβάλλουν τα υπόλοιπα γυναικεία πρόσωπα της μυθιστορίας. Οι μάγισσες, οι διαβολικές μοιχαλίδες, οι αδύναμες και ζηλότυπες ολύμπιες θεές, εκμηδενίζονται μπροστά στην ανυπέβλητη δύναμη της Ίσιδος, ενώ οι σεμνές δέσποινες, οι πιστές και ηρωικές σύζυγοι βρίσκουν στη θεά το ανυπέβλητο πρότυπό τους. Παράλληλα, η λογοτεχνική μορφή της Ίσιδος αποτελεί την ιδανική ενσάρκωση του συγγραφικού σχεδίου του Απουλήιου, ο οποίος ‘μεταμορφώνοντας’ την προγενέστερή του πεζογραφική και ποιητική παράδοση, εξεικονίζει στο πρόσωπο της θεάς τη νέα πνοή που φέρνει στο λογοτεχνικό είδος του μυθιστορήματος.

21. Παπαδοπούλου Ιωάννα

ΕΚ ΚΦ – ΤΘΣ ΠΠΕΛ

iopapad@helit.duth.gr

Πες το με έναν μύθο; ‘Ελατήρια’ εισαγωγής μύθων στη Ρωμαϊκή Κωμωδία

Τόσο στην πλαυτιανή όσο και την τερεντιανή αρχαϊκή ρωμαϊκή κωμωδία αναφορές στη μυθολογία, εκτός από τη χρήση τους ως

μυθολογικών *exempla*, εισάγονται εν είδει αναφοράς ή ως ‘εικόνα’ στον εξωσκηνικό ή ακόμη και στον διηγηματικό χώρο. Παράλληλα φαίνεται ότι η χρήση του μύθου δημιουργεί παράλληλα που διασαφηνίζουν και την ίδια τη σκηνική παρουσίαση (π. χ. ως σκηνικές μαρτυρίες ή οδηγίες για τη σκευή).

Η ανακοίνωση, βάσει χαρακτηριστικών παραδειγμάτων, θα εστιάσει: α) στους τρόπους και τα μέσα σκηνικής εκμετάλλευσης μυθολογικού υλικού, β) στην κατηγοριοποίηση της χρήσης μυθολογικού υλικού ανάλογα με τη λειτουργία του, και γ) στους μηχανισμούς σύνδεσης του μύθου με την πρόκληση του κωμικού στοιχείου.

22. Παππός Βασίλειος

ΕΚ ΛΦ – ΠΙ

vaspappas@uoi.gr

***De concubitu Martis et Veneris* του Ρεποσιανού: πρωτοτυπία και ποιητική**

Το ποίημα *De concubitu Martis et Veneris* του Ρεποσιανού, γραμμένο σε 182 δακτυλικούς εξαμέτρους, μας παραδίδεται στον Codex Salmasianus (Par. Lat. 10318) και βρίσκεται ενσωματωμένο στην *Anthologia Latina*. Ο ποιητής ήταν μάλλον Αφρικανός, ενώ και η χρονολόγηση του ποιήματος είναι αβέβαιη, με τους μελετητές να το τοποθετούν ανάμεσα στον δεύτερο και τον έκτο αιώνα μ. Χ., εντάσσοντάς το δηλαδή στην ποιητική παραγωγή της Ύστερης Αρχαιότητας. Το θέμα του ποιήματος του Ρεποσιανού είναι ο γνωστός μύθος της ερωτικής συνεύρεσης Άρη-Αφροδίτης, η αποκάλυψη της απιστίας από τον Απόλλωνα-Ήλιο στον απατημένο σύζυγο Ήφαιστο και η αιχμαλωσία με δίχτυα του παράνομου ζευγαριού από εκείνον. Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζονται κυρίως ο πρωτότυπος τρόπος, με τον οποίο ο Ρεποσιανός αφηγείται έναν ευρέως γνωστό μύθο, αλλά και η ποιητική του. Το βασικό συμπέρασμα της έρευνάς μας είναι ότι ο Ρεποσιανός πρωτοτυπεί και όσον αφορά στην πραγμάτευση αυτού του μύθου αλλά και όσον αφορά στην ποιητική του, καθώς στο ποίημά του συχνά διαφαίνεται η μεταποιητική του αυτοσυνειδησία όπως και η καλλιμαχική του πίστη.

23. Παρασκευιώτης Γιώργος Χ.

Δρ ΛΦ, ΕΔΒΜ – ΔΠΘ
paraskeviotis@yahoo.gr

Γελώντας με τους θεούς. Επικριτικό γέλιο στον Οράτιο και τον Γιουβενάλη

Η θρησκεία και το γέλιο συνδέονται με διαφορετικό τρόπο πολύ στενά με τον ανθρώπινο παράγοντα. Η πρώτη έχει να κάνει με την ανάγκη του ανθρώπου για πίστη στο υπερφυσικό, το ιερό ή το θείο, ενώ το δεύτερο αποτελεί ένα αμιγώς ανθρώπινο χαρακτηριστικό και συχνά χαρακτηρίζεται ως μια φυσιολογική σωματική αντίδραση. Έτσι η θρησκεία έχει ως αντικείμενο της σοβαρά θέματα σε πλήρη αντίθεση με το γέλιο που σχετίζεται με μη σοβαρά και υπό αυτή την έννοια οι δύο αυτοί όροι δεν μπορούν να συνυπάρχουν ή να αλληλοεξαρτώνται. Παρόλα αυτά, το γέλιο φαίνεται ότι διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη θρησκευτική τελετουργία, καθώς πολλές φορές είναι αναπόσπαστο κομμάτι σε τελετές (τελετουργικό γέλιο), ενώ πολύ συχνή είναι η χρήση του γέλιου ως μέσου άσκησης θρησκευτικής κριτικής (επικριτικό γέλιο) ιδιαίτερα στο λογοτεχνικό είδος της σάτιρας. Η παρούσα ανακοίνωση έχει αντικείμενο μελέτης το επικριτικό γέλιο που παράγεται μέσω της χιουμοριστικής παρουσίασης του θείου σε συγκεκριμένα αποσπάσματα από τις σάτιρες του Ορατίου και του Γιουβενάλη, όπου οι θεοί, μικροί και μεγάλοι, απεικονίζονται ως αδύναμοι, υποτιμημένοι και με έντονα γελοιογραφική μορφή. Διαπιστώνεται ότι οι σατιρικοί συγγραφείς γελούν και γελοιοποιούν όχι μόνο τους ξενόφερτους θεούς και τις συνήθειές τους, αλλά και τις εγχώριες θεότητες υπονομεύοντας και χρωματίζοντας αρνητικά τη θεϊκή τους φύση και υπερτονίζοντας ταυτόχρονα τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά τους.

24. Πασχάλης Μιχαήλ

ΟΚ ΚΦ – ΠΚ

<http://www.philology.uoc.gr/staff/paschalis/>
<https://crete.academia.edu/MichaelPaschalis>

Ο Απόλλων στο αυγούστειο και το πρώιμο αυτοκρατορικό έπος: μεταλλάξεις και ανατροπές

Ανάμεσα στους θεούς που εμφανίζονται στο λατινικό έπος των παραπάνω περιόδων, ο Απόλλων ξεχωρίζει για τις μεταλλάξεις του και για το γεγονός ότι η υπόστασή του εμπεριέχει τα σπέρματα της

δυναμικής εξαφάνισής του. Είναι κατ' αρχάς ευάλωτος στις ιδεολογικές και φιλοσοφικές ερμηνείες. Επίσης η ιδιότητά του ως θεού της μαντικής μπορεί να περιορίσει δραστικά τη φυσική παρουσία του και να τον καταστήσει ασώματη φωνή ή δύναμη προφητικής έμπνευσης. Η άλλη ιδιότητά του ως θεού του φωτός τείνει από νωρίς, και πιο έντονα από τα χρόνια του Νέρωνα και μετά, να τον ταυτίσει με τον θεό Ήλιο ή να τον υποβαθμίσει σε απλή μετωνυμία για τον ήλιο και το ηλιακό φώς. Στις επικές εμφανίσεις του συνδυάζονται ή εναλλάσσονται ο εκρωμαϊσμός και ο εξελληνισμός, η σωματική και η άυλη παρουσία, η εκστατική και η νηφάλια προφητεία, η δράση και η αδράνεια, η παρουσία και η απουσία. Το μαντείο των Δελφών παραμένει, σε πείσμα της διαπιστωμένης παρακμής του, το σημαντικότερο χρησιμοδοτικό κέντρο του θεού, και επιβιώνει ως σεβάσματα και ταυτόχρονα αμφιλεγόμενη κατασκευή, που άλλοτε 'διαγράφεται' και άλλοτε αναβιώνει, και όπου η 'σιωπή' του λειτουργεί είτε ως πρόκληση είτε ως λογοτεχνική μεταφορά.

25. Περάκη-Κυριακίδου Ελένη

ΑΦΕΚ ΛΦ – ΑΠΘ

eperkyr@lit.auth.gr

Η θεά Minerva και το Palladium Η Αθηνά στους *Fasti* του Οβιδίου

Στη Λατινική Γραμματεία η θεά Αθηνά συμμετέχει σε σειρά μύθων, χωρίς όμως να εμφανίζεται με το Ελληνικό της όνομα: εμφανίζεται ως Minerva και ως Pallas. Ο χαρακτήρας της πολύπλευρος: θεά του πολέμου, του πνεύματος και των τεχνών. Στο έργο του *Fasti* ο Οβίδιος περιλαμβάνει μύθους που σε σημαντικό βαθμό επιχειρούν να υποβάλουν ή και να προβάλουν τον Ρωμαϊκό χαρακτήρα της θεάς (εξάλλου πυρήνας του έργου είναι το Ρωμαϊκό ημερολόγιο), ενώ δίδει ιδιαίτερη σημασία στην παρουσία της ως Παλλάδας, ενός προσωνυμίου που, όπως φαίνεται, λειτουργεί ως γέφυρα με τους ελληνικούς μύθους. Ανεξάρτητα από τον τρόπο που ετυμολογείται από τους ίδιους τους Ρωμαίους το όνομα Minerva και το προσωνύμιο Pallas, ο μύθος του Παλλάδιου (Palladium) παίζει καθοριστικό ρόλο στη γέφυρα αυτή. Στην παρουσίαση του θέματος θα προσπαθήσω να διερευνήσω πώς ο ποιητής παρουσιάζει τη θεά στους *Fasti*, ποια η ανταπόκρισή του στις σχετικές πηγές και πώς τις 'αναμορφώνει': κυρίως όμως τί σημαίνει αυτή η αναμόρφωση και προσαρμογή στα Ρωμαϊκά πράγματα.

26. Πετρόχειλος Νίκος

ΟΚ ΛΦ – ΑΠΘ

nipet1936@yahoo.com

Ο αγώνας για την υστεροφημία

Θα έλεγε κανείς ότι στην έρευνα για την επιδίωξη της υστεροφημίας τα μεγάλα και εντυπωσιακά μνημεία της ρωμαϊκής δημιουργίας, κατάλοιπα των οποίων σώζονται ακόμη, έχουν ασφαλώς πολύ περισσότερα να πουν από όσα περιγράφονται ή υπονοούνται στους, κατά πλειονότητα, λιτούς επιτάφιους των κοινών ανθρώπων. Όλα αυτά μαζί όμως περιγράφουν συγκινητικά, κάποτε και συνήθως μελαγχολικά, το λόγο και τον στεναγμό όσων εγκαταλείπουν τη ζωή για τους μακάριους τόπους των σκιών.

27. Πολυμεράκης Φώτης

ΕΚ ΛΦ – ΠΙ

fpolymer@uoi.gr

Επιβίωση του δρυϊδισμού στη ρωμαϊκή Γαλατία του IV^{ου} μ. Χ. αιώνα;

Ο δρυϊδισμός, η θρησκεία των αρχαίων Κελτών, πρωτοεμφανίστηκε στη Βρετανία και από εκεί διαδόθηκε στη Γαλατία. Οι δρυϊδικές τάξεις ήταν τρεις: ο Βάρδος, ο Οβάτης και ο Δρυΐδης. Οι Βάρδοι ήταν οι ποιητές, οι αφηγητές και φύλακες της αρχαίας γνώσης. Οι Οβάτες ήταν μάντεις, θεραπευτές, ερευνητές, ψυχοπομποί και γιατροί. Οι Δρυΐδες ήταν φιλόσοφοι, αστρονόμοι και μάντεις· δρούσαν ως σύμβουλοι σε βασιλείς και κυβερνήτες, ως δικαστές, ως διδάσκαλοι και ως διοργανωτές και καθοδηγητές τελετουργιών και εορτών. Σχετικά με τον δρυϊδισμό υπάρχουν δύο παραδόσεις: η μία αναφέρεται στη σκοτεινή του πλευρά του, όπως π. χ. στις ανθρωποθυσίες, και η άλλη δίνει έμφαση στην πνευματική του διάσταση. Οι Ρωμαίοι, παρά το ότι απέναντι στις ξένες θρησκείες ήταν σχετικά ανεκτικοί, αντιτάχθηκαν στις ανθρωποθυσίες σε όλες τις περιοχές της αυτοκρατορίας. Όσον αφορά στη Γαλατία του IV^{ου} μ. Χ. αιώνα οι απόψεις δίστανται: άλλοι υποστηρίζουν ότι ο δρυϊδισμός, ύστερα από τις διώξεις που είχε υποστεί από τους Ρωμαίους κατά τους προηγούμενους αιώνες, δεν υφίστατο πλέον ως θρησκεία, και άλλοι ότι παρά τους διωγμούς είχε επιβιώσει. Μαρτυρίες από το έργο του Αυσόνιου συνηγορούν, κατά την άποψή μας,

υπέρ της επιβίωσης του δρυϊδισμού στη ρωμαϊκή Γαλατία του IV^{ου} μ. Χ. αιώνα.

28. Πριόβολου Στέλλα

ΟΚ ΛΦ – ΤΙΦ ΕΚΠΑ

stepri@ill.uoa.gr

Βεργίλιος – Δάντης: οδηγός και οδηγούμενος σε κοινή χριστιανική αποστολή

Ο Βεργίλιος στην IVη εκλογή των *Βουκολικών* του και ο Δάντης στην *Θεία Κωμωδία* του βαδίζουν ως οδηγός και οδηγούμενος με την ίδια χριστιανική ψυχή στην αναζήτηση του κόσμου και της θείας δύναμης που τον κυβερνά.

Απόψεις, αμφισβητήσεις και ερωτηματικά οδηγούν, μετά την ερμηνεία των έργων τους, σε μια βέβαιη εκτίμηση. Στο έργο των δύο ποιητών συμπυκνώνεται όλη η σοφία των Ρωμαϊκών χρόνων και του Μεσαίωνα σε περιόδους που οι άνθρωποι λαχταρούσαν για ειρήνη, για έναν κόσμο που θα κυβερνιόταν από την καλοσύνη του Θεού και όχι από τις αλληλοσυγκρουόμενες επιδιώξεις των ισχυρών. Οδηγός και οδηγούμενος έκαναν με τους στίχους τους τη χριστιανική πίστη αποστολή τους.

29. Ράιος Δημήτριος

ΟΚ ΚΦ – ΠΙ

draios@cc.uoi.gr

“Omnes ... percipient quae dedi, si corpus meum in partes concoiderint et astante populo comederint”: Σατιρικοί υπαινιγμοί του Πετρώνιου κατά των Χριστιανών;

Ως γνωστόν, τα *Satyrica* του Πετρώνιου συνοδεύονται από πληθώρα ερωτηματικών για την ταυτότητα και την εποχή του συγγραφέα, την έκταση και τους στόχους του έργου, τη θέση και τη διαδοχή των σωζόμενων αποσπασμάτων, την αρχή και το τέλος τους, τις αλληγορικές προεκτάσεις, τον αληθινό χαρακτήρα τους κλπ.

Ένα από τα ζητήματα που απασχόλησαν την έρευνα από τον περασμένο αιώνα είναι οι πιθανοί υπαινιγμοί του Πετρώνιου στους Χριστιανούς, τις δοξασίες και τα μυστήριά τους. Πράγματι το μυθιστόρημα του Πετρώνιου φαίνεται να περιέχει ορισμένα εδάφια που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι στοχεύουν στους Χριστιανούς είτε της εποχής του Νέρωνα (όπως είναι γενικά αποδεκτό) είτε μετα-

γενέστερων χρόνων ως τις αρχές του Β΄ αι., όπως πιστεύουν άλλοι. Συζήτηση και ανασκευή προηγούμενων απόψεων.

30. Ρούμπου Αγγελική-Νεκταρία

Δρ ΛΦ, ΕΕΔΛ – ΠΚΥΠ

Angeliki.roumpou1@nottingham.ac.uk

Η Claudia Quinta και το τέλος του ΙΙ^{ου} Καρχηδονιακού πολέμου στα *Punica* του Σιλίου Ιταλικού

Το τελευταίο βιβλίο των *Punica* του Σιλίου Ιταλικού (βιβλίο XVII) ξεκινάει με την ιστορία της έλευσης της Magna Mater (θεάς Κυβέλης) στη Ρώμη, μίας εξωτερικής θεότητας, που σύμφωνα με την προφητεία, έρχεται από τη Φρυγία στη Ρώμη, για να εκδιώξει τον εξωτερικό εχθρό Αννίβα από την Ιταλία (XVII, 1-45). Το συγκεκριμένο επεισόδιο έχει προκαλέσει το ερευνητικό ενδιαφέρον των μελετητών του Σιλίου, οι οποίοι ανέδειξαν αφενός τον ‘εξωτικό’ χαρακτήρα του επεισοδίου που συνδέει τη Ρώμη με ανατολικές θεότητες (Augoustakis 2008, 2010) αφετέρου την έντονη λογοτεχνική επιρροή του Οβιδίου στο σιλιανό έπος (von Albrecht).

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η ανάδειξη της σημασίας των τελετουργικών πρακτικών στην μεταποιητική ανάγνωση του τέλους ενός αφηγηματικού επεισοδίου. Πιο συγκεκριμένα, θα δείξω ότι το μυθολογικό-ιστορικό αυτό επεισόδιο της Magna Mater έχει έναν έντονο απολυτρωτικό χαρακτήρα τόσο γλωσσικά όσο και δομικά, αφού επιλύει το πρόβλημα του εξωτερικού εχθρού και ταυτόχρονα οδηγεί το έπος στην ολοκλήρωσή του. Η τελετουργική πρακτική της εισόδου και εγκατάστασης της Magna Mater στη ρωμαϊκή λατρεία, όπως αυτή περιγράφεται στο τελευταίο βιβλίο των *Punica*, όχι μόνο απολυτρώνει τους Ρωμαίους από τον εξωτερικό εχθρό, αλλά επιπλέον ‘αποδεσμεύει’ ολόκληρο το έπος από τον όρκο του Αννίβα για εκδίκηση, όπως περιγράφεται στο Ι^ο βιβλίο του έπους (I, 56-139).

31. Τσίτσιου Χρυσάνθη

ΕΚ ΛΦ – ΑΠΘ

ctsitsiou@lit.auth.gr

Mercurius sub specie Horatii: μορφές και μεταμορφώσεις ενός πολύτροπου θεού

Ο Mercurius του Ορατίου, ο ρωμαίος Ερμής των *Σατιρών* και των *Ωδών*, μεταμορφώνεται από ποίημα σε ποίημα ενσαρκώνοντας

το ουτοπικό ιδεώδες ενός απεριόριστα πολύτροπου πνεύματος: είναι ο δημιουργός και ο δάσκαλος ποιητής, ο ρήτορας, ο έμπορος, ο ψυχοπομπός θεός, ο θεός σωτήρας, το θείο alter ego του Ηγεμόνα. Έτσι ο θρησκευτικός ‘μύθος’, που έχει μακρά λατρευτική και ποιητική παράδοση, εκκοσμικεύεται και γίνεται σύμβολο, για να αναφερθεί ο Οράτιος μέσα από αυτό στη δημιουργία και τη δράση των ποιητών, στην πολιτική δύναμη και εξουσία, στη σχέση Ποιητή – Ηγεμόνα.

32. Τσούνη Γεωργία

ΕΚ ΚΦ – ΠΚ
gtsouni@uoc.gr

Auctoritas religionis και φιλοσοφική κριτική στον διάλογο του Κικέρωνα *De Natura Deorum*

Ο διάλογος του Κικέρωνα *De Natura Deorum* συνίσταται στη διαδοχική παρουσίαση και κριτική της θεολογίας των Επικουρείων και των Στωϊκών από τη σκοπιά ενός Ακαδημεικού σκεπτικού. Ταυτόχρονα όμως περιλαμβάνει και μια ιδιότυπη υποστήριξη της δημόσιας ρωμαϊκής θρησκείας και μυθολογίας. Είναι ενδεικτικό πως ο Cotta που αναλαμβάνει να ανασκευάσει τις Επικούρειες και Στωϊκές θέσεις περί του θείου στο *DND* είναι ιερέας (pontifex) και παρά το γεγονός πως αναλαμβάνει τον ρόλο του Ακαδημεικού σκεπτικού στο διάλογο, ταυτόχρονα δηλώνει την αφοσίωση του στην πατροπαράδοτη ρωμαϊκή θρησκεία και στις πρακτικές της (π. χ. *DND* I, 61· III, 5). Η ομιλία μου θα πραγματευθεί το πώς υποστηρίζεται η πατροπαράδοτη religio και η auctoritas της στο III^ο βιβλίο του *DND* σε αντιδιαστολή προς την φιλοσοφική ratio. Ταυτόχρονα, θα θέσω και το γενικότερο ζήτημα του πώς η προσήλωση στην επίσημη ρωμαϊκή θρησκεία και μυθολογία συμβιβάζεται με την ταυτότητα του Ακαδημεικού σκεπτικού, που είχε υιοθετήσει και ο ίδιος ο Κικέρωνας.

33. Φυντίκογλου Βασίλειος

ΑΚ ΛΦ – ΑΠΘ
vasfynt@lit.auth.gr

Η προσευχή στη Robigo στους οβιδιακούς *Fasti* IV, 910-932

Η προσευχή στη Robigo, την οποία ο ποιητής των *Fasti* διατείνεται ότι άκουσε κατά την τελετή των Robigalia, έχει θεωρηθεί αν-

τιπροσωπευτικό δείγμα ρωμαϊκής προσευχής λόγω και των ομοιοτήτων που παρουσιάζει με άλλες προσευχές, ιδίως εκείνες τις οποίες περιλαμβάνει ο Κάτων στο έργο του *De agricultura*. Η οβιδιακή προσευχή όντως αξιοποιεί στοιχεία από τις ‘αυθεντικές ρωμαϊκές προσευχές’ και δημιουργεί την επίφαση της αυθεντικότητας, αλλά στην πραγματικότητα ενσωματώνει ετερόκλητα τέτοια στοιχεία με πληθωριστικό τρόπο, ώστε εντέλει είναι μια ‘υπερπροσευχή’ που δεν συνάδει με τη γενικότερη γνώση μας για την αυστηρή πρακτική των ρωμαϊκών προσευχών. Επιπλέον είναι προφανές ότι δεν λείπουν από αυτή χαρακτηριστικά ποιητικής πραγμάτευσης που εξυπηρετούν τον διάλογο με άλλες, καθαρά ποιητικές, προσευχές των *Fasti* αλλά και τη συνολική πραγμάτευση των *Robigalia* στο έργο, η οποία εγείρει προβληματισμό για τον βαθμό ρεαλιστικότητας της οβιδιακής εορτής. Εντέλει δεν εκπλήσσει ότι ο Οβίδιος παρουσιάζει την τελετή και τη νεομισμένη προσευχή ως ποιητής και όχι ως εύορκος μάρτυρας, αλλά ότι επέλεξε να συνδέσει μια προσευχή, την οποία έντονα επένδυσε με στοιχεία αυθεντικότητας, με τη συγκεκριμένη εορτή κι έτσι να καταστήσει τα *Robigalia* ως την πλέον αντιπροσωπευτική αγροτική εορτή από αυτές που φαίνεται ότι είχε ανανεώσει ο Αύγουστος.

34. Χουλιάρá-Ράιου Ελένη

ΚΠ, ΑΕ και ΛΦ – ΠΙ

hchour@uoi.gr

Ο αιγυπτιακός μύθος του Όσιρη στη *Phaedra* του Σενέκα: συγκαλυμμένη χρήση

Παρά την ηχηρή απουσία του ονόματος της Αιγύπτου από την τραγωδία *Φαίδρα* του Σενέκα, ο αιγυπτιακός μύθος του Όσιρη χρησιμοποιείται υπαινικτικά και συγκαλυμμένα με όχημα τον διαμελισμό του Ιππόλυτου, για να εξυπηρετήσει συγκεκριμένους στόχους του δραματικού ποιητή: την αποδοκιμασία της ωμότητας της αιγυπτιακής θρησκείας, την καταγγελία της εκτέλεσης και του αποκεφαλισμού της αθώας Οκταβίας, καθώς και τον δεσποτισμό του Νέρωνα, η εικόνα του οποίου συνοδεύεται συχνά με αιγυπτιακά θεϊκά χαρακτηριστικά.

Ο Ζέφυρος μεταφέρει την Ψυχή στο παλάτι του Έρωτα
Πηγή: Lorenz Frølich, ό. π. (βλ. λεζάντα φωτογραφίας εξωφύλου, σελ. 2)